

Σάββας Στρούμπος

Οι 'Πέρσες' είναι κάτι πολύ περισσότερο από ένα αντιπολεμικό έργο

Μαρία Κρύου

19/07/2022

Την πρώτη σωζόμενη τραγωδία, τους "Πέρσες", σκηνοθετεί φέτος το καλοκαίρι ο Σάββας Στρούμπος με την ομάδα του Σημείο Μηδέν, σε μετάφραση Γιώργου Μπλάνα. Με αφορμή την παράσταση που θα περιοδεύσει τον Αύγουστο και τον Σεπτέμβριο, περνώντας και από την Αθήνα και συγκεκριμένα το Θέατρο Πέτρας (12/9), μιλάει στο "α" για το έργο του Αισχύλου, τη μέθοδό του, τον δάσκαλό του, Θεόδωρο Τερζόπουλο, την Επίδαυρο, και το δίπολο πόλεμος-εξουσία. Στην παράσταση συμμετέχουν έξι ηθοποιοί. Όλοι αποτελούν τον χορό, μέσα από τον οποίο αναδύονται τα πρόσωπα του έργου: Έβελυν Ασουάντ (Άτοσσα), Ντίνος Παπαγεωργίου (Ξέρξης), Έλλη Ιγγλίζ (Δαρείος), Ρόζυ Μονάκη (Κορυφαία Χορού), Μπάμπης Αλεφάντης, Άννα Μαρκά Μπονισέλ (Αγγελιαφόρος).

Ποιες σκέψεις ή επιθυμίες σε οδήγησαν στην επιλογή των "Περσών" του Αισχύλου;

Τα τελευταία χρόνια με απασχολεί πολύ πώς μπορούμε ως καλλιτέχνες να αφουγκραζόμαστε τους κραδασμούς και τις δονήσεις της εποχής, πώς μπορούμε να μετασχηματίζουμε αυτό το αγωνιώδες φορτίο σε δημιουργική πρώτη ύλη, συμπεριλαμβάνοντας τα τραύματα και τις προσδοκίες των καιρών. Αλλά και τι είναι το "καινούργιο" στην τέχνη; Σκέφτομαι ότι από όσο πιο παλιά έρχονται οι ρίζες μας, οι παραδόσεις με τις οποίες αισθανόμαστε μια συγγένεια και τις βλέπουμε ως πηγές έμπνευσης, οι άνθρωποι που θεωρούμε δασκάλους μας, τόσο πιο πολλές δυνατότητες υπάρχουν σήμερα, μέσα από τη δουλειά μας, να καταφέρουμε να ανοίξουμε κάποιους νέους δρόμους, ή τουλάχιστον, να ριξουμε νέο φως σε δρόμους που έχουν ήδη ανοιχτεί από άλλους πριν από

μας. Δύσκολα ζητήματα που τα απαντάει, έστω πρόσκαιρα, η ίδια η πράξη.

Στη συγκεκριμένη τραγωδία ένας κόσμος καταστρέφεται. Ο Αισχύλος στέκεται κριτικά και παράλληλα δείχνει μια προοπτική χειραφέτησης;

Οι "Πέρσες" είναι η τραγωδία που θέτει με βαθιά ποιητικό και κριτικό τρόπο το τραυματικό δίπολο πόλεμος-εξουσία. Αντιμετωπίσαμε το υλικό μέσα από το τοπίο της Νέμεσης, της θεϊκής εκδίκησης και τιμωρίας. Τραγικός ήρωας είναι οι ίδιοι οι Πέρσες. Παρά το αδιέξοδο της κατάστασής τους, καταλαμβάνονται από την παραφορά της υπεροπλίας τους. Από την τερατώδη τάση τους για ολοένα και περισσότερη δύναμη, πλούτο και εξουσία. Όσο αρνούνται να λειτουργήσουν αναστοχαστικά, να βγάλουν συμπεράσματα από την καταστροφή που βιώνουν, τόσο το αδιέξοδο εντείνεται και οδηγούνται στην τρέλα· καθώς οδηγούνται στην τρέλα η μόνη δυνατή διέξοδος γι' αυτούς είναι ο άνευ όρων και ορίων θρήνος. Ωστόσο, ο Αισχύλος αρνείται να τους γελοιοποιήσει. Καθώς στέκεται κριτικά απέναντι στο τραγικό αδιέξοδο των Περσών, φωτογραφίζει τους συμπολίτες του, οι οποίοι έχουν αρχίσει να υιοθετούν αντίστοιχα χαρακτηριστικά με τους χειρότερους εχθρούς τους. Ο Αισχύλος προειδοποιεί αγωνιώντας. Δείχνει το αναπόφευκτο της κατάρρευσης της Αθηναϊκής Δημοκρατίας στο βαθμό που οι Αθηναίοι πολίτες αρνηθούν με τη σειρά τους να λειτουργήσουν αναστοχαστικά και αυτοκριτικά. Δυστυχώς επιβεβαιώθηκε. Πιστεύω ότι η προοπτική χειραφέτησης βρίσκεται ακριβώς στην ανάπτυξη της κριτικής και αναστοχαστικής ικανότητας ατομικά και συλλογικά, υπαρκτικά και πολιτικά.

Σε ποια λόγια της τραγωδίας καθρεφτίζονται εικόνες από σύγχρονες πολεμικές ζώνες;

"Αυτή 'ναι η μοίρα των Περσών,
με αρχαία εντολή θεών:
τειχών καταστροφές,
αρμάτων ταραχές
και πόλεων ερημώσεις". (μτφρ. Γ. Μπλάνας)

Αυτό είναι μονάχα ένα μικρό δείγμα του τρόπου που στους "Πέρσες" αποτυπώνεται η βία και ο παραλογισμός του πολέμου. Μπορούμε να πούμε ότι καθόλη τη διάρκεια του έργου βρισκόμαστε σε μια ισορροπία τρόμου μεταξύ κριτικής στάσης και τραγικού αδιεξόδου, μεταξύ Κριτικής και Οντολογίας. Ωστόσο, πιστεύω ότι θα κλείναμε δυνατότητες πρόσληψης της τραγωδίας και του ποιητικού βάθους που διαθέτει αν την αντιμετωπίζαμε εξ ολοκλήρου ως αντιπολεμικό έργο. Οι "Πέρσες" είναι κάτι πολύ περισσότερο. Ο Αισχύλος δεν λειτουργεί διδακτικά. Αποκαλύπτει διαστάσεις, μια δομής σκέψης και πράξης που οδηγεί στην καταστροφή. Προειδοποιεί, αγωνιά, καταδεικνύει. Το ερώτημα είναι πότε θα εισακουστεί!

Οι "Πέρσες" είναι η παλαιότερη σωζόμενη τραγωδία, το πρώτο ιστορικό δράμα που περνά αντιπολεμικά μηνύματα και παράλληλα θέτει το υπερβατικό θέμα της σύγκρουσης της ανθρώπινης μοίρας προς το θείο... Στο ανέβασμα που προτείνεις σε ποιο σκέλος εστίασες; Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να μελετήσουμε τις φορές και τους τρόπους που οι Πέρσες αναφέρονται στο θεϊκό στοιχείο κατά τη διάρκεια της τραγωδίας. Επί της ουσίας μεταθέτουν την ευθύνη των καταστροφικών τους πράξεων στον "δαίμονα" που κατατρώχει τους Πέρσες. Αυτό τους επιτρέπει να σκεφτούν ότι αν ο "δαίμονας" ήταν με το μέρος τους, τότε όλα θα ήταν διαφορετικά. Πρόκειται για κάτι τρομακτικό. Ο ποιητής του "Προμηθέα" και της "Ορέστειας" δεν θα έβλεπε τον άνθρωπο παθητικά υποταγμένο στη θεϊκή δύναμη. Άλλωστε τότε δεν θα είχαμε τραγωδία. Στην παράσταση προσπαθούμε να φωτίσουμε τη συγκρουσιακή σχέση μεταξύ κριτικής στάσης και τραγικού αδιεξόδου ενός ολόκληρου κόσμου βαθιά διαβρωμένου από το δίπολο πόλεμος-εξουσία.

Οι παραστάσεις σου δεν κινούνται στο πλαίσιο του μαξιμαλισμού και του εντυπωσιασμού. Με ποιο τρόπο έστησες την παράσταση; Οι παραστάσεις μας είναι το αποτέλεσμα μια πολύμηνης διαδικασίας αναμέτρησης με το υλικό, κατά την οποία προσπαθούμε με τη φωνή και το σώμα, τις αισθήσεις και τη φαντασία μας να μελετήσουμε τις πολλαπλές διαστάσεις του υλικού, όπως εγγράφονται μέσα μας. Στη διαδικασία αυτή η γλώσσα επανασυνδέεται με το σωματικό ενορμησιακό της υπόστρωμα,

το κείμενο δεν είναι πια ένα αντικείμενο που καλούμαστε να υπηρετήσουμε, αλλά ένα ανοιχτό οικοσύστημα που συγκροτείται από την αλληλόδραση αισθήσεων και ενστίκτων, συγκινήσεων και παρορμήσεων, χρονορυθμών και φωνητικών λειτουργιών που γεννούν τα ενεργοποιημένα σώματα των ηθοποιών. Από αυτή την άποψη, το ίδιο το ανθρώπινο σώμα βρίσκεται στο επίκεντρο της δουλειάς μας.

Στην παράσταση συμμετέχουν έξι ηθοποιοί. Τα καταστροφικά συμβάντα της τραγωδίας, ο σπαρακτικός θρήνος των Περσών, δεν παρουσιάζονται με όρους ωμού ρεαλισμού. Αναπτύσσονται ως τελετουργική επιτέλεση με ισχυρό το στοιχείο της μουσικότητας και της κωδικοποιημένης σωματικότητας. Η δράση στους "Πέρσες", σε μεγάλο βαθμό, συντελείται μέσα στο σώμα του χορού και των προσώπων. Υπάρχει, λοιπόν, η στατικότητα, όχι ως στυλιζαρισμένη και ακίνητη όψη των σωμάτων, αλλά μια στατικότητα γεμάτη εσωτερική κίνηση και ένταση.

Ποια ήταν η μεγαλύτερη πρόκληση για σένα, αλλά και για τους ηθοποιούς;

Όταν, σε θεωρητικό επίπεδο, λέμε ότι ο Αισχύλος χωρίς να γελοιοποιεί τους Πέρσες, αποκαλύπτει το τραγικό τους αδιέξοδο υπό τη μορφή ενός παροξυσμικού θρήνου σε εξέλιξη και την ίδια στιγμή στέκεται κριτικά απέναντι στην αδιάλλακτα φιλοπόλεμη στάση τους, αυτά πρέπει να τεκμηριωθούν στην πράξη. Χρειάζεται, δηλαδή, να βρεθούν οι τρόποι ώστε να βιώνονται και στη συνέχεια, να εκπορεύονται από τα σώματα των ηθοποιών. Την ίδια στιγμή έχουμε στα χέρια μας έναν πυκνότατο ποιητικό λόγο, ο οποίος, με τη σειρά του πρέπει να αναβλύσει από αυτή τη διαδικασία. Διόλου εύκολα ζητήματα να αντιμετωπίσει κανείς. Γι' αυτό πιστεύω ότι η αναμέτρηση με τη δυσκολία μας χειραφετεί ως καλλιτέχνες. Και η Αρχαία Τραγωδία είναι το πιο εύφορο έδαφος για κάτι τέτοιο.

Γιατί είναι σημαντική η μέθοδος ψυχοφυσικής εκπαίδευσης ηθοποιών του Θεόδωρου Τερζόπουλου την οποία ακολουθείς και διδάσκεις;
Το ότι μας προκαλεί ως δημιουργούς να μεταβούμε στο ανοίκειο, στο άλλο, προκειμένου να μεταμορφωθούμε εκ των έσω, βρίσκοντας την κριτική απόσταση από τον εαυτό μας και το οικείο μας σύμπαν. Αυτή η

αιφνίδια συνάντηση με το ανοίκειο, μας ωθεί στο να θέτουμε όσο πιο τολμηρά ερωτήματα μπορούμε, χωρίς να δεσμευόμαστε από καμιά μορφή απαγόρευση ή αυθεντία. Θα μπορούσα να πω ότι είναι σαν να αναμετρίομαστε με ένα διαρκώς φευγαλέο και ανολοκλήρωτο καθήκον, καθώς δεν υπάρχει κάποια ημερομηνία λήξης στα ζητήματα αυτά.

Ποια είναι η πιο χρήσιμη συμβουλή που έχεις ακούσει από τον Θεόδωρο Τερζόπουλο;

Με τον Τερζόπουλο υπάρχει μια ζωντανή συνεργασία σε εξέλιξη και όχι κάποιες κωδικοποιημένες συμβουλές. Ωστόσο, αυτή τη στιγμή μου έρχεται κάτι που λέει συχνά, ότι "είναι ο δρόμος προς..." την υλοποίηση ενός ζητήματος που έχει αξία και όχι η βιασύνη να φτάσει κανείς στο αποτέλεσμα.

Πώς θα σχολίαζες τη σπουδή του αρχαίου ελληνικού θεάτρου – συμπεριλαμβανομένης της μετάφρασης των αρχαίων θεατρικών κειμένων– στις δραματικές σχολές και στα ελληνικά Τμήματα Θεατρικών Σπουδών;

Δεν θα μπορούσα να απαντήσω με μια γενίκευση. Έχω γνωρίσει παθιασμένους ανθρώπους, σε σχολεία, δραματικές σχολές και πανεπιστήμια, που αγωνίζονται να εμπνεύσουν σπουδάστριες και σπουδαστές σε σχέση με την Αρχαία Τραγωδία και Κωμωδία, που προσπαθούν να εμφυσήσουν στα παιδιά μια ζωντανή και δυναμική μορφή πρόσληψης αυτών των κειμένων. Ωστόσο, οι άνθρωποι αυτοί δεν είναι απαραίτητα ο κανόνας. Σε ότι αφορά τους θεσμούς, ένα από τα κεντρικά ζητήματα που μας διδάσκει η αρχαϊκή αντίληψη περί Δημοκρατίας είναι η άρνηση απέναντι στην αποστέωση ενός θεσμού κι έτσι η διαρκής εγρήγορση ως προς τις δυνατότητες μετασχηματισμού, εμπλουτισμού ή και ανατροπής των θεσμών που, ενδεχομένως, να μην ανταποκρίνονται στις ανάγκες της κοινωνίας αυτή τη στιγμή. Πρόκειται για ένα διαρκώς ανοιχτό ζήτημα. Όσο για το θέμα της μετάφρασης, ως τώρα έχω συνεργαστεί με δύο σημαντικούς ποιητές, συγγραφείς και μεταφραστές: τον Δημήτρη Δημητριάδη για την "Αντιγόνη" και τον Γιώργο Μπλάνα για τους "Πέρσες". Η συνεργασία και με τους δύο ήταν ιδιαίτερα δημιουργική

και οι μεταφράσεις που τελικά πήραμε στα χέρια μας αποτέλεσαν σημαντικούς συνοδοιπόρους στις πρόβες και τις παραστάσεις μας.

Πρόσφατα συμμετείχες στις δράσεις του Διεθνούς Δικτύου Αρχαίου Δράματος στη Λάρισα. Τι προσφέρει αυτό το δίκτυο και τι είδους παράδοση μπορεί να αποκτήσει;

Φέτος ήταν η δεύτερη χρονιά που συνεργαστήκαμε με το Θεσσαλικό Θέατρο στο Δίκτυο. Στα πλαίσια της διοργάνωσης κάναμε ένα εργαστήριο για περίπου πέντε μέρες με σπουδαστές από το Royal Holloway της Αγγλίας πάνω στη μέθοδο εργασίας μας και την τραγωδία, ενώ, παράλληλα, πραγματοποιήθηκε η προεμέρα των "Περσών". Φαίνεται να δημιουργείται η δυνατότητα να τεθούν εκ νέου κάποια από τα βασικά ερωτήματα για την αντιμετώπιση του Αρχαίου Δράματος μέσα από τη συνάντηση καλλιτεχνών από διαφορετικές χώρες και πολιτισμούς. Τέτοια εγχειρήματα έχουν πάντα τη σημασία τους. Ελπίζω πραγματικά το Δίκτυο να συνεχιστεί και να αναπτυχθεί περισσότερο.

Νιώθεις έτοιμος να παρουσιάσεις παράστασή σου στην Επίδαυρο; (έχεις υποβάλει αίτηση...;)

Δεν έχω υποβάλλει αίτηση, κι αυτό όχι γιατί δεν αισθάνομαι έτοιμος. Με την Ομάδα Σημείο Μηδέν δουλεύουμε εργαστηριακά για μεγάλη περίοδο. Η διαδικασία αυτή έχει τις δικές της ιδιαιτερότητες και απαιτήσεις, τις οποίες υπηρετούμε. Θα έρθει και η ώρα της Επιδαύρου. Βέβαια, δεν είναι τυχαίο που μεγάλοι σκηνοθέτες όπως ο Κουν, ο Τερζόπουλος ή ο Βογιατζής δεν πήγαν στην Επίδαυρο πριν από μια συγκεκριμένη στιγμή στη σταδιοδρομία τους.

Ποια είναι τα επόμενα θεατρικά σου σχέδια;

Αυτές τις μέρες ξεκινάει το εργαστήριο στο Θέατρο Άττις που γίνεται κάθε χρόνο. Αμέσως μετά έχουμε την περιοδεία των "Περσών" ως τα μέσα του Σεπτεμβρίου. Στη συνέχεια παρουσιάζουμε την "Αντιγόνη" στην Κύπρο. Τον Οκτώβριο θα ξεκινήσουν πάλι οι παραστάσεις της "Αναφοράς Για Μια Ακαδημία" του Φραντς Κάφκα στο Θέατρο Άττις – Νέος Χώρος. Αμέσως μετά μπαίνουμε σε πρόβες για το "Όχι Εγώ" του Σάμιουελ Μπέκετ, που θα

παρουσιάσουμε τον Φεβρουάριο του 2023 στην Εναλλακτική Σκηνή της Εθνικής Λυρικής Σκηνής.

Τι σε αποφορτίζει;

Το διάβασμα ενός καλού βιβλίου, όπως και μια καλή ταινία στο σινεμά.

Θα πας διακοπές;

Κάτι θα γίνει. Μαζί με λίγη ξεκούραση χρειάζεται και μια απόσταση από την ένταση της δουλειάς, ώστε να ξαναδούμε τα πράγματα εκ νέου.

Είσαι αισιόδοξος για το μέλλον;

Δεν συνηθίζω πάντα να απαντώ θετικά σε αυτή την ερώτηση. Ωστόσο, τώρα σκέφτομαι ότι αν δεν υπάρχει μια αίσθηση αισιοδοξίας, δεν θα έκανα θέατρο.

Πώς σχολιάζεις το "παιχνίδι" της βίας που ανακυκλώνεται μέσα στην κοινωνία ακόμα και τα πανεπιστήμια; Κερδίζουν αυτοί που την ασκούν περισσότερο;

Αυτό που, μεταξύ άλλων, μας διδάσκει η Αρχαία Τραγωδία είναι ότι κάθε εξουσία που απορρίπτει το άλλο, το έτερο, το διαφορετικό κατατρώχεται σε τέτοιο βαθμό από τις εσωτερικές αντιφάσεις της που τελικά καταρρέει εκ των έσω. Από κάθε άποψη χρειάζεται ο γόνιμος διάλογος, η συνομιλία, αλλιώς θα μας εγκλωβίζουν πάντα τα διάφορα "παιχνίδια" βίας.

Αν είχες ένα μαγικό ραβδάκι τι θα άλλαζες;

Τον τρόπο ζωής μας. Χρειάζεται να υιοθετήσουμε ελεύθερη και φιλική σχέση με τον εαυτό μας, τους ανθρώπους γύρω μας και με τη Φύση που μας φιλοξενεί και μας περιβάλλει.

Κάνε μια ευχή...

Ως άτομα, να είμαστε πιο ανθρώπινα, πιο σκεπτόμενα, πιο ελεύθερα.